

Om vävnadsdonation för dig som arbetar med vård och omsorg av äldre

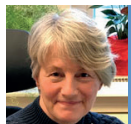
Vävnadsdonation kan både rädda och förbättra livet för en mottagare. Äldre är i stor utsträckning både givare och mottagare av vävnader. Socialstyrelsen får många frågor från äldreomsorgen om vävnadsdonation. I den här artikeln informerar vi därför om vävnadsdonation, hur man tar ställning och vad du som personal kan göra om frågan lyfts.

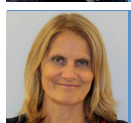
Torsten Malm, överläkare, docent och Socialstyrelsens vetenskapliga råd, Skånes universitetssjukhus, e-post torsten.malm@skane.se

Agneta Holmström, enhetschef för Nationellt Donationscentrum på Socialstyrelsen, e-post agneta.holmstrom@socialstyrelsen.se

Astrid Hessling, utredare för Nationellt Donationscentrum, e-post astrid.hessling@socialstyrelsen.se

Anneli Wicksell, kommunikationsstrateg, Socialstyrelsen, e-post anneli.wicksell@socialstyrelsen.se

En vävnadstransplantation räddar inte alltid liv, men gör i många fall livet lättare. En funktionsnedsättning kan försvinna eller åtminstone förbättras.

Behovet av vävnader är stort och hos äldre personer är hornhinnor ofta den vävnad som flest behöver. Att få en ny hornhinna kan ge synen tillbaka eller reparera en skadad del i ett öga, vilket innebär en avsevärd förhöjning av livskvaliteten.

Hjärtklaffsdonation kan exempelvis rädda livet hos vuxna som drabbats av infektion i aortaklaffen eller korrigerade komplicerade medfödda hjärtfel hos både barn och vuxna.

Personer som råkat ut för exempelvis korsbandsskador eller andra ledbands-skador kan återfå mycket av sin funktion om de kan få senor transplanterade.

Du spelar roll

Du som arbetar med äldre inom vård och omsorg spelar en viktig roll, dels för att lyfta frågan om viljan till donation med de äldre, men också i de fall när någon dör och vävnadsdonation förs på tal av de närstående.

Att lyfta frågan kan vara svårt men det är viktigt att vara lyhörd om de äldre själva tar upp eller funderar över frågan. Att du som personal finns där som bollplank och kan ge bra svar kring donation, själva processen och vikten av att ta ställning.

En rutin efter dödsfall kan vara värdefull.

Innan man pratar om donationsviljan med de närstående kan det vara en fördel om verksamheten tagit reda på att det finns en vävnadsinrättning som kan ta emot vävnaderna. Handläggning av vävnadsdonation ser olika ut i olika delar av landet. Ta gärna reda på vad som gäller i er region så att ni har en etablerad kontakt när ni behöver diskutera vävnadsdonation. Ibland kan donationsansvariga ha möjlighet att komma till en personalinformationsträff för att berätta om sin verksamhet.

Många undrar när man bör ta upp frågan om donation. Ett förslag till rutin är att fråga om det finns en uttryckt vilja att donera vävnader i samband med allmän information om till exempel begravning, begravningsbyrå, eller vad som kommer hända med kroppen efter ett dödsfall.

Hur tar man ställning till vävnadsdonation?

Om någon önskar ta ställning till vävnadsdonation finns i dag tre sätt. Det allra enklaste är om den enskilde har tillgång till BankID och anmäler sig till donationsregistret som finns på Socialstyrelsens webbplats. Med BankID går det lätt att kontrollera eller ändra sina uppgifter. Den som anmäler sig utan tillgång till BankID får en skriftlig bekräftelse skickad till sin folkbokföringsadress efter att registreringen är gjord. Om någon vill veta vad som står om dem i donationsregistret går det att skicka in en skriftlig begäran om register-

utdrag till Socialstyrelsen.

Utöver donationsregistret går det att ta ställning genom att berätta för närstående eller fylla i ett donationskort. Många äldre har ett donationskort i plånboken. Det sättet är fortfarande giltigt, men ett donationskort kan lätt komma bort eller gå sönder. Det är därför bra att anmäla sig i donationsregistret och berätta om sitt beslut för närstående.

Ingen åldersgräns och sjukdomar är inget hinder

Det finns ingen generell åldersgräns för donation av vävnader. För hjärtklaffar, senor och ben ligger den övre gränsen mellan 65-75 år. För hornhinnor och hud finns ingen gräns. Hornhinnor från en 90-åring kan vara utmärkta, även om linsen är utsatt för starr. Alla kan därför, oavsett ålder, ta ställning till vävnadsdonation. Medicinska åkommor är heller inget hinder för att ta ställning. I varje enskilt fall gör värden en medicinsk utredning och bedömning av vem som kan vara lämplig om en donation blir aktuell. Även personer med en tung sjukdomshistoria kan ofta donera hornhinnor.

Samtycke och de närståendes roll

När en möjlig donator identifierats måste samtycke till donation klargöras innan en donation kan bli aktuell. Vårdpersonal inom vävnadsdonation kontrollerar om den avlidne finns registrerad i donationsregistret.

Om den avlidne sagt ja till vävnadsdonation, genomförs en medicinsk utredning för att se om den avlidne är lämplig som donator.

De närstående kontaktas alltid innan ett donationsingrepp. Om den avlidnes vilja är okänd är det de närstående som får tolka den avlidnes vilja. Ett beslut som kan vara svårt att ta under sorg.

Det är viktigt att känna sig trygg. Inom för donationen får närstående infor-

mation och möjlighet att ställa frågor. Många närstående känner, särskilt efter plötsliga och oväntade dödsfall, en tillfredsställelse i att donation blev möjlig. I flera fall har donationen blivit en lindring i sorgearbetet.

Närstående har gott om tid att ta farväl. Det är dock viktigt att kroppen kommer i kylförvar inom sex timmar efter döden om vävnadsdonation ska bli möjlig. Även om kroppen placerats i ett kylrum kan den tas fram om närstående vill och visas i ett visningsrum.

Medicinsk utredning och fortsatt process

Förutom en medicinsk utredning av donatorn tas blodprov för smittscreening. Det måste ske inom 24 timmar efter döden. Inom 48 timmar efter döden behöver vävnadsdonationen vanligtvis genomföras, för några vävnader gäller 72 timmar.

Själva tillvaratagandet sker antingen genom en donationsoperation steril i en operationssal, eller före en obduktion inom klinisk patologi eller rättsmedicin. Enklare ingrepp som tillvaratagande av hornhinnor kan också göras på ett bårhus.

Ingreppet utförs av mycket professionell personal. Antingen av läkare eller särskilt utbildad sjukvårdspersonal med speciell behörighet just för transplantationsändamål. Respekten för den avlid-

nes vilja är grundläggande för hela donationen och respekten för kroppen är avgörande. Efter operationen syns inga skillnader på kroppen och närstående får också se den avlidne efteråt om de vill.

Begravningen av den avlidne kan planeras på vanligt sätt trots donation. Möjligen är en begravning inom 24 timmar, som krävs i vissa religioner, svår att genomföra men alla inblandade gör sitt bästa för att också kunna tillmötesgå detta krav.

Efter ingreppet prepareras vävnaderna för att bli ett transplantat, bakterieodlingar tas vid flera tillfällen och ibland genomförs andra behandlingar innan vävnaderna får en steril inpackning och kan lagras inför en transplantation.

Donation till utbildning och forskning

Förutom att donera vävnader går det att donera vävnader för annat medicinskt ändamål. Det kan vara till forskningsprojekt för att ta fram bättre behandlingar för sjukdomar, eller utbildning i olika operationstekniker. Då krävs att donatorn har gett sitt medgivande till annat medicinskt ändamål i donationsregistret. För forskning krävs också godkännande av projektet av en etisk kommitté. Proverna sparas i en biobank som måste ha godkännande av regionala biobanksrådet och följa biobankslagen. Många behandlingar, till exempel cell-

transplantation för patienter med svår diabetes, finns tack vare att människor gett sitt medgivande för annat medicinskt ändamål.

Annat medicinskt ändamål ska inte förväxlas med donation av hela kroppen. För det krävs att man skriver ett avtal med någon av de medicinska högskolorna i Umeå, Uppsala, Göteborg eller Linköping.

FAKTARUTA:

Vävnader som går att donera

Varje år doneras omkring 1 000 vävnader. Av dem är cirka 600 en donation av hornhinnor. Andra exempel på vävnader är hörselben, rörben, hud, senor, hjärtklaffar, grenar från lungpulsådern och andra större blodkärl.

Så får du reda på Sveriges vävnadsinrättningar:

Kontakta regionalt donationsansvarig läkare eller sjuksköterska inom respektive region för att få reda på rätt vävnadsinrättning eller motsvarande verksamhet. I region södra Sverige kan Vävnadsbanken i Lund kontaktas. En förteckning över alla vävnadsinrättningar med tillstånd i Sverige finns på IVO:s hemsida.